

« zurück blättern vor »

LĄD subst. m., ab 1391; auch *land*; ‘Ufer, fester Boden im Unterschied zu Meeren und Ozeanen, Kontinent, Land’ – ‘brzeg, powierzchnia ziemi w odróżnieniu od mórz i oceanów, kontynent, ziemia’: 1585 KlonŻal D3v, SPXVI *Prozno też poetá buczny płone słowá leiefz / Bo przeciw IANOVVYM wierzom vmysłnie száleiefz. W słowá lądá kto bogáty / o samę rzecz idzie / komu wšzytko iák przymuŃnł pięknie y w ląd przydźie.* o 1588 GostGosp 90, SPXVI o 1588 Calep 362a, SPXVI *Enavigo, Ad finem usque navigare, vel navigando evadere – Zglebiey na łodzi do lądu przypiłwam.* o 1594 SarnStat 1131, SPXVI *Które towary do Gdańská puścić máią landem, á które wodą.* o (1595) 1598 KlonFlis Fv, SPXVI *Ziemia Ląd zdawna stára to Niemczyzná / Ktorą y nářzá przyięłá Oyczyzná / Tákże też y Brzeg głowny w fwoiey mowie / Flis Lądem zowie.* o 1597 CiekPotr 71, SPXVI *Naprzod przyiechálifmy morzem do Páryżá Od Máłty. Tám wyšiadłszy ná ląd, náiełifmy Sobie koni.* o (†1611) 1613 SyrZiel 1247a, SP17 *Roście [sc. bukwica] [...] ták ná gorách y págorkach, iáko ná lądach rownych.* o †1626 Petr., SW *Na L[and] nieprzyjacielski przyptynęli.* o (1768) 1794 Wyrw.G. 11, L *Ziemia dzieli się na dwa wielkie lądy: stary, Azyá, Afrykę i Europę zamykaiący; a na nowy, dwie Ameryki zawieraiący.* o 1821 Żegl₁ 36, SJAM *Któz to krzyknł od lądu? jakie słycać zále?* o 1837 HPol I 81-2, SJAM *Za doliną prypecką podnosi się znowu ląd.* o 1882 Kraus.Łaski I 135, DOR *Na południowym krańcu Europy zbierała się burza, która podmuchem swoim ogarnąć miała większość państw statego lądu i zapalić je do wojny.* o (1951) 1952 Meis.Sams. 21, DOR *Na statku skończyła się odprawa celna i załoga schodziła już na ląd.* – (SŁA), SPXVI, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR. ◊ **Var:** *land* subst. m., 1594 SarnStat 1131, SPXVI o [LBel.] †1626 Petr., SW – (SŁA), SPXVI, SW; *ląd* subst. m., 1585 KlonŻal D3v, SPXVI – (SŁA), SPXVI, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR. ◊ **Etym: 1)** mhd. *lende* subst. n., ‘Gelände’, LEX. **2)** frühnhd. *lend* subst. n., ‘Landungsplatz, Landebrücke’, GÖT. **3)** nhd. *Land* subst. n., ‘Ackerfläche; Teil der Erde; Festland, im Gegensatz zu Wasser, Fluß, See, Meer’, GRI. ◊ **Komp:** *lądochodny* adj., ‘auf dem Land, nicht im Wasser lebend’, bel. seit †1796, SW, zuerst geb. SWIL; *lądolód* subst. m., ‘Inlandseis’, bel. seit 1938, DOR, zuerst geb. DOR; *lądowórczy* adj., ‘epirogenetisch’, zuerst geb. DOR. ◊ **Der:** *lądowe* subst. n., ‘bei den Flößern: Gebühr für das Festmachen der Flöße an Land’, [einzQu.] 1391 Kkk II 156, ZAJP *Nicolaus... ab omnibus iuribus, si que habuit... et etiam quibuscumque aliis iuribus, que wegnanicze, wramb, leczenstwo, lodowe (! pro łodowe) seu pobrzeszne vulgariter dicuntur,... sponte et libere recessit.* Zuerst geb. SWIL; *lądować* v. imp., ‘am Ufer anlegen; an Land gehen; landen’, 1588 Calep 832, SPXVI *Appello, applico,*

admoveo – *Przifstępuię do brzegu, łąduię.* o †1849 Słow., Sw *Łądują na brzeg morski Alfons i Don Henryk z rycerstwem.* o †1849 Słow., Sw *Złe L[ądowanie] jest wszystkiemu winą.* Zuerst geb. L; *lądowy* adj., 1765–1784 Mon.71 210, L *Floty po ziemi twardéy, łądowe wojska po morzu prowadzić.* Zuerst geb. CN; *lądowiec* subst. m., ‘Sandregenpfeifer (Charadrius hiaticula)’, [hapax] 1779–1780 Kluk Zw.2 332, L, zuerst geb. L; *lądować* v. imp., ‘über die Ufer treten’, †1872 Pol., Sw *Miesiąc to najszerszego rozlewu i panowania wód... po większych rzekach łąduje woda.* Zuerst geb. L; *lądowiec* subst. m., ‘Landbewohner’, †1829 Wor., Sw *Łądownców i zamorców szarańcze zagony.* o [LBel.] (1930–1931) 1939 Brück.Kult.III 212, DOR *Że Czesi wyłącznie łądowncy i nic ich nigdy na morze nie wabiło, rozumiemy, ale my stykaliśmy się z morzem i na wybrzeżu pruskim i u Połągi, a przecież pozostaliśmy takimi samymi łądowncami.* Zuerst geb. Sw; *lądunek* subst. m., ‘Landung’, [hapax] (†1849) 1949 Słow.Książę 391, DOR *Zły do łądunku brzeg wybrałeś, Panie.* Zuerst geb. Sw; *lądownisko* subst. n., ‘natürliche Landebahn, Landefläche’, (1934) 1949 Cent.Czel. 70, DOR *Im dalej na północ, tym rzadsze są osady ludzkie, tym trudniej znaleźć łądownisko na polach lodowych twardszych od granitu.* Zuerst geb. DOR; *lądowiec* subst. m., ‘Hochbauingenieur’, zuerst geb. DOR. ❖ Es scheint einen Widerspruch zu geben zwischen der Aussage von Klon[owic] Flis, SPXVI (s.o.), wonach es sich bei *ląd* um ein altes deutsches Lehnwort handele, und dem späten Datum der drei Erstbelege (s.o.). Jedoch weist der Beleg für die Ableitung *lądowe* (1391) darauf hin, daß *ląd* spätestens einige Jahrzehnte früher entlehnt wurde. Es handelt sich also bei den Belegen für *ląd* um einen Fall, dem wir auch bei anderen Lehnwörtern aus dem Fachwortschatz der Flößerei begegnen (z.B. †*brak*, †*wańczas*), die erst spät in der Schriftsprache bzw. Literatursprache erscheinen. Der Beleg von 1391 paßt auch inhaltlich zur Angabe von Klonowic (s.o.), wonach *ląd* bei den Flößern ‘Hauptufer’ (des Flusses) heiße, sowie zu den Belegen aus CALEPINUS und Ciek[liński] Piotr, SPXVI (s.o.). Diese Bedeutung entspricht auch derjenigen von mhd. *lende* und frühnhd. *lend*. Das Anlautsphonem /l/ weist auf einen vorderen Vokal in der ersten Silbe des deutschen Vorbildwortes hin, also *lend(e)* und nicht *land*. Die weitere semantische Entwicklung erfolgte wohl, mindestens zum Teil, unter dem Einfluß von nhd. *Land*.